

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора **Черниш Валентини Василівни** про дисертацію
**Гоменюк Ольги Ярославівни «Розвиток методики навчання
германських мов на Буковині (перша половина ХХ століття)»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 014 Середня освіта (Іноземні мови)

Актуальність дисертаційного дослідження Гоменюк О. Я. зумовлюється низкою чинників, як-от: потребою у встановленні історичної справедливості, пошуку й оприлюднення джерел і матеріалів та архівних документів, що містять факти щодо навчання германських мов й методики їх викладання у контексті політичних, територіальних, соціальних, економічних, культурних та освітніх процесів на Буковині, їх об'єктивне трактування з одного боку та оновлення змісту підготовки майбутніх учителів/викладачів іноземних мов таким важливим розділом методики навчання іноземних мов як знаннями історичного аспекту, що є невід'ємним і важливим складником професійної компетентності вчителя/викладача іноземних мов, з іншого. Новаторство рецензованої роботи полягає у встановленні географічних і хронологічних меж дослідження – західноукраїнські землі в цілому та Буковина зокрема, завжди описується як поліетнічний, полікультурний, полірелігійний та багатомовний регіон, що перебував у складі різних держав. Обраний дисертанткою період (перша половина ХХ століття) відзначається приєднанням Буковини до Румунії, що не могло не позначитися на методиці викладання германських мов на всій її території. Саме вивчення історичних процесів крізь призму локальних процесів відкриває нові можливості та горизонти для методики викладання іноземних мов як науки.

Реалізована дисертація Гоменюк Ольги Ярославівни набуває своєї вагомості з огляду на об'єктивний факт – відсутність ретроспективних досліджень історичного аспекту навчання іноземних мов на Буковині, а відтак і методики їх навчання в окреслений період з 1918 р. до 1940 р.

Дисертаційне дослідження Гоменюк О. Я. виконано в межах науково-дослідної теми кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови «Теорія і практика навчання іноземних мов у закладах освіти різних типів» (номер держреєстрації 0118U003128) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Новизна дослідження полягає в тому, що в ньому *вперше* здійснена спроба комплексно та системно розглянути історію розвитку методики навчання германських мов на Буковині у першій половині ХХ ст., описано головні історико-соціальні й освітні передумови розвитку та становлення вказаної методики; обґрунтовано періодизацію та виділено два етапи методики навчання германських мов на Буковині; описаний процес навчання англійської та німецької мов і методики їх викладання у регіоні в указаний період; встановлено методичні підходи, принципи, методи навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр.

Предметом аналізу рецензованого дисертаційного дослідження, є становлення і розвиток методики навчання германських мов у різних типах шкіл на Буковині з 1918 по 1940 рр.

Усі поставлені здобувачем завдання успішно вирішено. Серед **найбільш істотних наукових результатів** наукової праці здобувача слід назвати створення теоретико-методологічних основ становлення та розвитку методики навчання германських мов на Буковині (1918–1940 рр.). Автор обґрунтовує концептуальні засади наукового дослідження. Методологічний інструментарій якого базувався на загальнонауковому та конкретно науковому рівнях яким корелюють специфічні методи та підходи, що застосовувалися дисертантом інтегровано. Гоменюк О. Я. широко використовувала метод наукової джерелознавчої критики, вивчення та узагальнення позитивного досвіду роботи вчителів, історико-структурний, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний, аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, абстрагування, порівняння, узагальнення, що дало їй можливість докладно вивчити предмет дослідження та встановити кореляцію між його складниками у межах системного, синергетичного, парадигмального, регіонального, хронологічного

підходів. Методологічний інструментарій дослідження базувався на сформульованих принципах: історизму, конкретності, врахування всебічних зав'язків і розвитку; системно-цілісної побудови парадигми; наукової евристичності парадигми, домінування однієї парадигми, часової обмеженості існування парадигми, якісної несумірності парадигм. Варто зауважити, що автором дослідження чітко визначено діапазон використання всіх методів, принципів і підходів у здійсненні наукового пошуку.

Об'єкт і предмет чітко визначені та корелюють із завданнями дослідження та відповідають цілям наукового дослідження. Всі завдання підпорядковані визначеній загальній меті роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (355 найменувань, з них 171 – англійською, німецькою, польською і румунською мовами, 40 – архівні матеріали), семи додатків.

Анотації українською та англійською мовою роблять короткий огляд та основні положення наукового дослідження. В них у стислому вигляді викладені основні складники категоріального апарату дослідження. За вимогою ДАК України подано список опублікованих праць за темою дисертації та відображають її головний зміст.

Вступ містить усі необхідні компоненти, властиві цьому розділові дисертації: обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються напрямки дослідження; чітко визначається мета, завдання дослідження, його об'єкт і предмет, наукова новизна, практичне значення роботи. Добре продуманим є і вибір відповідних теоретичних та емпіричних методів. Всі елементи вступу формулюються чітко та коректно.

У науковій роботі Гоменюк О. Я. ґрунтовно розкрито й докладно представлено зміст кожного розділу, що закінчується відповідними висновками до кожного з них.

На високу оцінку заслуговує відбір та аналіз джерельної бази дослідження, серед яких автор проаналізував нормативно-правові акти, архівні документи та наративні джерела. За ступенем формалізації джерельної бази автор поділяє її на три групи: традиційні, формалізовані й інтерпретаційні, а за ступенем дотичності

вони розглядаються як джерела, що демонструють становлення та розвиток методики навчання англійської та німецької мов у школах різного типу зазначеного регіону у вказаний період; наукові публікації, що становлять методологічну основу дослідження; історико-педагогічні праці, що віддзеркалювати становлення і розвиток педагогічних процесів в окресленому регіоні на початку ХХ століття.

Безперечного схвалення заслуговує логіка поділу на етапи розвитку навчання германських мов на Буковині (1918–1940 рр.). Така періодизація здійснена згідно із визначеними Гоменюк О. Я. підходами до періодизації. Відповідно до встановлених критеріїв дослідниця виділила основні етапи розвитку методики навчання англійської та німецької мов на Буковині у першій половині ХХ століття: 1) становлення методики навчання германських мов (1918–1932 рр.), 2) розвиток методики навчання германських мов (1932–1940 рр.), вказуючи при цьому на всі можливі соціально-історичні, політичні, історичні, освітні, соціально-економічні чинники та фактори, що панували в кожному окресленому часовому етапі.

На особливу увагу заслуговують описані автором передумови становлення методики навчання германських мов на Буковині у період 1918–1932 рр. З цією метою Гоменюк О. Я. проаналізувала цілу низку нормативно-правових документів, наукових статей, річних звітів, навчальних планів і програм, підручників, планів підготовки й перепідготовки вчителів регіону тощо, що дало змогу докладно охарактеризувати процес становлення методики навчання германських мов у регіоні. Ґрунтуючись на результатах проведеного аналізу джерельної бази, з огляду на історико-соціальні умови, що склалися в регіоні, дисертантка робить власні висновки й узагальнення щодо особливостей і специфіки навчання англійської та німецької мов у школах певного типу, а також процесу підготовки вчителів до викладання германських мов у зазначений період. Загалом дисертантом вивчено 5 аналітичних програм, 7 навчальних планів, 62 щорічних звіти для різних типів шкіл Буковини, а також 53 підручника. На підставі проведеного аналізу автор робить висновок, що навчання германських мов на Буковині здійснювалося на основі прямого методу

з міждисциплінарною інтеграцією мовознавства, психології та лінгвістичної школи новограматиків у руслі мовленнєвого підходу, що застосовувався у процесі реалізації прямого методу і культурологічного підходу.

Аналізуючи другий етап розвитку методики навчання германських мов на Буковині (1932–1940 рр.), Гоменюк О. Я. опрацювала 5 аналітичних програм, 6 навчальних планів, 34 щорічних звіти для навчальних закладів різного типу Буковини, а також 37 підручників. Зміни у підходах до навчання та викладання дає підстави авторові твердити про зміну методу викладання германських мов – переходу від прямого до змішаного методу навчання іноземних мов, що полягав у поєднанні положень прямого та перекладних методів навчання. Як вказує дисертант, такий метод в означений період часу мав назву «активного методу навчання», що передбачало опанування учнями знаннями та вміннями у процесі активної розумової та практичної діяльності. За встановленими дослідником даними, навчання германських мов на Буковині у період з 1932 по 1940 рр. відбувався згідно з положеннями мовленнєвого та культурологічного підходів, що залишалися незмінними з етапу становлення методики (1918–1932 рр.), проте розширилися та доповнилися цілою низкою підходів (мовний, когнітивний, інтегрований) та відповідних їм принципів (наочності, міцності, доступності і посильності, міжкультурної взаємодії, систематичності й послідовності, індивідуалізації, активності, свідомості та виховуючого навчання, а також принципів урахування рідної мови, стилістичної диференціації та взаємодії основних видів мовленнєвої діяльності). Автором дослідження були встановлені новаторські (на той час) засоби навчання. Так, для навчання фонетичного матеріалу використовувалися спеціальні фонетичні картки, видані Мюнхенською Академією, рекомендувалося застосовувати лінгвістичний атлас країни виучуваної мови, використання аудіозаписів, прослуховування радіопередач тощо. Прогресивним на той час стало запровадження відвідування літературних гуртків, ведення міжнародного листування, поїздок за кордон, участь у програмах міжнародного обміну для учнів.

Не можемо оминати увагою докладний компаративний аналіз викладання англійської та німецької мови на Буковині у період з 1918 по 1940 рр. Такий

аналіз здійснювався в аспектному розрізі – навчання фонетичного, лексичного, граматичного матеріалу та навчання говоріння, читання, письма та перекладу та кореляції відповідних засобів і прийомів навчання.

Найціннішим для сучасної методики викладання іноземних мов є розроблений Гоменюк О. Я. спецкурс «Методика навчання германських мов на Буковині (1918–1940 рр.): теорія і практика» (напрям підготовки 035.043 «Філологія» (Мова і література)) (108 год). У Додатках до дисертації представлено його робочу програму в повному обсязі. До запропонованого курсу автор (у співавторстві з проф. Лабінською Б. І.) розробила навчальний посібник «Практикум з методики навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ ст)».

Робота Гоменюк О. Я. відзначається науковою новизною, теоретичним і практичним значенням. Основні результати наукових доробок відображено в 10 наукових публікаціях, із них 5 статей – у виданнях, що включені до переліку фахових у галузі педагогічних наук в Україні, з них одна стаття – у виданні, що входить до переліку наукометричних баз даних (Web of Science), 1 посібник (у співавторстві) та 5-ти матеріалах науково-практичних конференцій.

Як і кожна наукова праця рецензована дисертація закінчується загальними висновками. Висновки (їх п'ять) повністю корелюють із завданнями дослідження. Цей розділ не викликає ніяких зауважень та заперечень. Ретельний аналіз завдань і висновків, а також тексту дисертації переконливо свідчить про те, що всі завдання дисертації є виконаними, а її мета досягнута.

Робота дуже добре проілюстрована таблицями, схемами, прикладами, матеріалами додатків.

Дисертація є завершеною кваліфікаційною науковою працею, структура якої повністю відображає хід наукового дослідження автора. Зміст дисертації повно викладений у достатній кількості наукових друкованих праць (десять).

Попри загальне позитивне враження, дисертація містить певні положення, які є дискусійними і потребують пояснень.

1. У Вступі до роботи розлого наводяться різноманітні праці щодо розвитку освіти на Буковині у різні історичні періоди. Варто обґрунтувати

причину вибору такої періодизації з 1918 по 1940 рр. Якими чинниками (історичними / педагогічними періодизаціями) керувалася дослідниця для встановлення саме цього періоду, адже в темі заявлена перша половина ХХ століття.

2. Підрозділ 1.1. переобтяжений загальновідомою характеристикою загальнонаукових методів дослідження, як-от аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, порівняння, узагальнення, використання яких дав можливість дисертантці вивчити предмет дослідження та визначити співвідношення між його складниками. На наш погляд достатньо представити отримані за допомогою цих методів результати, а не давати тлумачення поняттям самих цих методів.

3. В підрозділі 1.3. автор визначає підходи до визначення етапів, до яких відносить системний, синергетичний, парадигмальний, регіональний та хронологічний, проте поза увагою дослідника залишається професійно орієнтований підхід. Оскільки в роботі з-поміж інших розглянуто питання підготовки/перепідготовки вчителів іноземних мов, на наш погляд варто б розглянути цю проблему з позицій професійно орієнтованого підходу.

4. В підрозділі 2.1. Передумови становлення, а в підрозділі 3.1. Передумови розвитку методики навчання германських мов на Буковині в назві задекларований та передбачається розгляд власне передумов, натомість ці підрозділи містять опис історичного та політичного фону, соціально-економічної ситуації у визначені періоди часу. Робота лише б виграла, якби дослідниця чітко встановила, назвала та перерахувала такі передумови до становлення і розвитку методики викладання іноземних мов.

Вказані зауваження та побажання не стосуються основного змісту рецензованої роботи і не впливають на загальний високий рівень наукового дослідження, достовірність та обґрунтованість висновків дисертанта й не зменшують наукову значущість виконаної дисертації.

Дисертаційне дослідження Гоменюк Ольги Ярославівни «Розвиток методики навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ століття)» є самостійним та завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну,

теоретичне та практичне значення, робить свій внесок до розвитку теорії та методики навчання германських мов.

Дисертація відповідає вимогам пп .9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її автор – Гоменюк Ольга Ярославівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 014 Середня освіта (Іноземні мови).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри методики викладання

іноземних мов й інформаційно-комунікаційних

технологій Київського національного

лінгвістичного університету

Черниш В. В.

